

Teoretické aspekty korupcie v Policajnom zbore

Anotácia: Autor vo svojom článku chcel priblížiť policajnú korupciu z teoretického hľadiska, rozoberá históriu policajnej korupcie, jej definíciu a taktiež rôzne teórie týkajúce sa korupcie.

Kľúčové slová: Policajná korupcia, definícia policajnej korupcie, požadovanie alebo prijímanie peňazí.

Úvod

Základným princípom demokratického právneho štátu je rovnosť občanov pred zákonom. Z tohto princípu vychádzajú etické kódexy polície, ktoré ako prvú požiadavku deklarujú povinnosť policajtov zaobchádzať so všetkými občanmi „nestranne, bez nadŕžavania, ovplyvňovania, nepriateľstva a bez ohľadu na postavenie, pohlavie, rasu a náboženstvo, politické presvedčenie alebo názory“. Policajt, ktorý prijme úplatok za protislužbu, zvýhodňuje jednu osobu na úkor ostatných. Tým je porušená rovnosť občanov pred zákonom. Prijímanie úplatku policajtom podlamuje základné princípy demokratického právneho štátu, tohto štátu, ktorý policajt reprezentuje.¹

Vymedzenie policajnej korupcie

Na základe názorov prevládajúcich na konci 19. storočia a začiatkom 20. storočia príčina policajnej korupcie bola v existencii „zlých“ policajtov. Tak ako sa všeobecne delia ľudia na „dobrých“ a „zlých“, podľa tohto názoru príčiny policajnej korupcie vznikali v súvislosti so „zlými“ policajtmi. Z toho bol odvodený názor, že policajt sa dopustil alebo dopúšťa korupcie preto, že už pred nástupom do služobného pomeru policajta bol „zlým“ človekom. V sedemdesiatych rokoch 20. storočia bol tento názor odmietnutý na základe teórie, ktorá uvádza ako dôvod vzniku policajnej korupcie prijímanie nevhodných zákonov.

Jednu z najjednoduchších definícií korupcie podáva profesor sociológie Yalskej univerzity Sherman, ktorý korupciu chápe ako podplácanie, avšak neskúma, či každý prípad korupcie pozostáva len z podplácania. Poukazuje pritom na skutočnosť, že nie je jednoduché preniknúť do prípadu podplácania, tento spoľahlivo objasniť a zdokumentovať. To však závisí vo veľkej miere od platných zvykov a obyčají (napr. v niektorých štátoch USA sa považuje bezplatné prijatie šálky kávy za prípad korupcie, v iných nie). Shermanova definícia je „*O korupcii v činnosti policajtov možno hovoriť vtedy, ak príjmu peniaze za niečo, čo sú povinní aj tak urobiť z titulu svojej funkcie, alebo príjmu peniaze za to, že svoju právomoc využívajú v záujme nemiestnych cieľov*“²

V podmienkach Policajného zboru Slovenskej republiky prevláda nie celkom správny názor, že každý prípad policajnej korupcie je zároveň aj zneužívaním právomoci verejného činiteľa.

S týmto názorom však nemožno jednoznačne súhlasiť, pretože policajt samotným korupčným konaním nemusí vždy zneužiť aj právomoc verejného činiteľa, resp. naplniť zákonné znaky trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa.

Definíciou korupcie sa zaoberal vo všeobecnosti aj Interpol, ktorý do korupcie zahrňuje:

- a) situácie, keď policajt alebo iný pracovník Policajného zboru priamo alebo nepriamo **požaduje alebo prijíma** peniaze, akékoľvek cenné predmety, dary, výhody, prisľuby, odmeny alebo zvýhodnenie, určené pre tohto policajta alebo pre

¹ Etický kódex policajta: The Police Chief, Jun 1990.

² SHERMAN L.W. Introduction Toward a Sociological Theory of Police Corruption. In *Police Corruption A Sociological Perspective* Anchor Press Doubleday Garden City., New York, 1974.

- inú osobu či skupinu, výmenou za akúkoľvek činnosť alebo zanedbanie činnosti, ku ktorej už došlo či v budúcnosti dôjde, alebo ktoré sú spojené s výkonom akejkoľvek policajnej funkcie či akejkoľvek činnosti súvisiacej s policajnou prácou,
- b) situácie, keď sú policajtom alebo inému pracovníkovi Policajného zboru priamo alebo nepriamo **ponúkané alebo poskytované peniaze**, akékoľvek cenné predmety, dary, výhody, prísluby, odmeny alebo zvýhodnenie určené pre tohto policajta alebo pre inú osobu či skupinu, výmenou za akúkoľvek činnosť alebo zanedbanie činnosti, ku ktorej už došlo či v budúcnosti dôjde, alebo ktoré sú spojené s výkonom akejkoľvek policajnej funkcie či akejkoľvek činnosti súvisiacej s policajnou prácou,
 - c) akúkoľvek činnosť alebo zanedbanie činnosti policajta alebo iného pracovníka Policajného zboru, ktoré sa nezhoduje s jeho právomocou a ktoré môže viesť k nesprávnemu obvineniu alebo odsúdeniu osoby z trestného činu alebo môže pomôcť k tomu, že nedôjde k riadnemu obvineniu alebo odsúdeniu osoby z trestného činu,
 - d) nelegálne rozširovanie dôverných alebo tajných policajných informácií za odmenu či z iných dôvodov,
 - e) akúkoľvek činnosť alebo zanedbanie činnosti policajta či iného pracovníka Policajného zboru, ktorá sa nezhoduje s jeho právomocou a ich cieľom je získať peniaze, akékoľvek cenné predmety, dary, výhody, odmeny alebo zvýhodnenie, určené pre tohto policajta alebo pre inú osobu či skupinu,
 - f) akúkoľvek činnosť alebo zanedbanie činnosti, ktorá naplňuje skutkovú podstatu trestného činu korupcie v znení zákona členského štátu.³

Ďalšie vymedzenie policajnej korupcie uvádza tiež The Encyclopedia of Police Science, ktorá za prípad korupcie považuje aj také konanie policajta, ak tento používa nelegálne prostriedky na dosiahnutie legálneho cieľa. S takýmto vymedzením korupcie však Sherman nesúhlasí.

Na základe rôznych teórií možno definovať korupciu v Policajnom zbore ako úmyselnú, cieľavedomú činnosť, spočívajúcu spravidla v zneužívaní právomoci policajta ako verejného činiteľa v uplatňovaní jeho oficiálneho mandátu nezákonnými prostriedkami, či už z vlastného, alebo cudzieho podnetu, s úmyslom získať neoprávnený prospech pre seba alebo pre iné osoby, pričom súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok. Ide o prípady, keď konanie policajta by bolo kvalifikované ako trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa v jednočinnom súbehu s trestným činom prijímania úplatku.

V praxi sa však vyskytujú prípady, keď konanie policajta možno posudzovať „len“ ako trestný čin prijímania úplatku podľa § 329 ods. 1 Trestného zákona.

Významné teórie policajnej korupcie

V ďalšej časti článok poukazuje na rôzne teórie policajnej korupcie, ktorými sa zaoberali významní autori, kde medzi prvými policajné teórie rozobral vo svojej štúdii S. Souryal.⁴ Prvé tri teórie sú v podstate behaviorálne, pretože počítajú s morálnym vývojom samotného policajta, ďalšie dve teórie sa vzťahujú na policajnú subkultúru a na špeciálny štýl

³ INTERPOL Globálne štandardy potláčania korupcie v Policajnom zbore. AG-2001-RAP-14.

⁴ SOURYAL, S. *Etiology of Police corruption an inside view*, Police Chief, 1979.

organizácie a riadenia. Celkove Souryal rozvinul šesť štádií policajnej korupcie (predkorupcia, pokus, návyk, koncepcnosť, improvizácia a ospravedlnenie).

Sotva existuje jedna príčina, ktorá môže zmeniť typického policajta na skorumpovaného. No prítomnosť všetkých faktorov, ktoré rozobral Souryal, sú nebezpečné a vo vzájomných kombináciách môžu mať vplyv na „čistého policajta“.

James Madisonova teória ľudskej slabosti

Táto teória je korupcia ľudskej slabosti. Bola prezentovaná Jamesom Madisonom, ktorý napísal „Keby ľudia boli anjeli alebo anjel by vládol ľuďom, nepotrebovali by sme vládnuť a mať starosti s vládnutím“. Ale ani jedna z týchto podmienok nie je splnená, a tak podľa Madisona je potrebné prijať pomocné opatrenia proti štátnym úradníkom, ktorí porušujú svoje povinnosti. Madisonova teória aplikovaná do policajnej teórie vysvetľuje korupciu na základe prirodzených ľudských slabostí niektorých policajtov. Táto teória vychádza z nemorálnosti niektorých ľudí, ktorí prikladajú relatívne nízku cenu verejným záujmom a vysokú cenu záujmom vlastným.

Teória Abrahama Lincolna o nadmernej horlivosti

Táto teória zdôvodňuje korupciu nadmernej horlivosti mladých policajtov. Taktiež sa volá „teória vojny“, čo pochádza z Lincolnovho odhodlania zvíťaziť v občianskej vojne za každú cenu. Pre tento cieľ je možné urobiť všetko, čo môže prispieť k víťazstvu, hovoril Lincoln. Táto teória predpokladá, že policajti sa stanú skorumpovanými, pretože chcú byť čo najskôr akceptovaní svojimi kolegami. Mort Sterns rozvinul túto teóriu keď popisoval vplyv policajnej subkultúry na policajných nováčikov. Začínajúci policajt vie, že je sledovaný staršími kolegami. Pochopivo sleduje, čo robia ostatní. Čo najrýchlejšie sa chce stať jedným z nich, získať ich dôveru. Vďaka prijíma rady, je konfrontovaný, resp. do služby chodí so starším policajtom a prispôsobuje sa mu. Väčšinou to končí tak, že po niekoľkých mesiacoch sa celkom prispôsobí nepísaným normám daného policajného oddelenia.

Teória Lincolna Steffense o mimoriadnom pokušení

Táto teória pripisuje korupcii mimoriadne pokušenie a je tiež nazývaná „teóriou o jablku“. Podľa Lincolna Steffenseho je policajt bežný človek, ktorý je vystavený tvárou v tvár mimoriadnym pokušeniam. Korupcia nie je výsledkom zlého charakteru, ale skôr nevyhnutným následkom sociálneho systému, kde úspech možno dosiahnuť skôr pomocou sily a bohatstva ako vysokým morálnym štandardom.

Teória administratívnej hygieny Frederika Herzberga

Táto teória vidí hlavnú príčinu korupcie v byrokracii, nadmernom papierovaní a absencii motivačných faktorov v policajnej práci.⁵ Najväčším nedostatkom v policajnej práci sú z pohľadu mladého vzdelaného policajta: nedostatok reálnych príležitostí na postup, nečisté praktiky v povyšovaní, odmeňovanie, nezáujem nadriadených policajtov. Prítomnosť takého depresívneho prostredia vyvoláva rozčarovanie, znižuje imunitu policajta a otvára priestor na korupciu.

Zorbova teória o vhodnosti flistovania

Táto teória vysvetľuje policajnú korupciu v termínoch pocitu frustrácie a cynizmu policajtov vytvorených v práci. Policajná práca je nevďačná, policajti sú zriedkakedy ocenení,

⁵ KOVAŘIK, Z. *Problémy vztahu policistu ke službě*, Praha : Police History, 2003.

chválení verejnou, šéfom. Toto je tiež zapríčinené nízkym spoločenským ohodnotením policajtov.

Tieto teórie policajnej korupcie ukazujú, že s policajnou korupciou sa bojuje len represívnymi prostriedkami (vysoké tresty za korupčné konanie, kontrola policajtov, odpočúvanie, nasadenie agentov v policajnom prostredí), ktoré síce môžu korupciu do určitej miery redukovať, avšak nie úplne odstrániť. Tieto metódy by mali byť doplnené o metódy, ktoré môžeme nazvať aj uvedenie **policajnej etiky do praxe**. Sem by sme mohli zaradiť tieto aspekty:

1. *nábor* – v rámci prijímacieho konania policajta by sa mala zvýšená pozornosť venovať jeho minulosti, zistiť, aké sú jeho hodnotové orientácie, aké má záujmy a ciele v polícii z hľadiska postupu,
2. *výcvik* – tu nemáme na mysli fyzický výcvik, ale pohovor s prijímaným policajtom o tom, čo je policajná korupcia a o následkoch korupcie,
3. *profesionálna hrdosť* – existuje hypotéza, že profesionálna hrdosť je najlepšia bariéra proti korupcii, je v úzkom spojení s prostredím, kde policajt pracuje,
4. *zodpovednosť policajnému manažmentu* – kľúčovým aspektom akejkoľvek stratégie zameranej na boj proti korupcii je zmysel pre zodpovednosť vo vedúcich funkciách; to, čo vidí nastupujúci policajt u svojich nadriadených, snaží sa praktizovať vo svojich policajných začiatkoch,
5. *antikorupčná politika* – sem by sme mali zaradiť nejaký morálny kódex policajta, ktorý by mal mať každý policajt v myšlienkach pred sebou, ak je mu ponúknutý úplatok a mal by na takto ponúknutý úplatok reagovať ihneď slovami „Ste zadržaný“.⁶

Stupne policajnej korupcie

Snahou článku bolo poukázať na policajnú korupciu, priblížiť rôzne teórie a prikloniť sa k rozdeleniu policajnej korupcie prezentovanej Shermanom, a to:

1. Najnižší stupeň korupcie

- policajt vykonávajúci službu v služobnej rovnošate, ktorý príležitostne prijíma úplatky v nepatrnej hodnote,
- malé skupiny policajtov, kde je korupcia zaužívanou praxou.

V týchto prípadoch možno hovoriť o najnižšej hladine korupcie. Vyznačuje sa nízkou hladinou organizovanosti, pretože sa jej dopúšťajú len jednotlivci.

2. **Prenikajúca neorganizovaná forma korupcie** – je to typické pre tie policajné súčasti, na ktorých sa väčšina policajtov dopúšťa korupčného konania, avšak nie sú vzájomne prepojení, nevykonávajú svoju činnosť organizovanou formou. Tu môže ísť o korupciu zameranú na zmenu v rozhodovacom konaní alebo smerujúcu k ponechaniu veci v pôvodnom stave.

Záver

Celý môj príspevok je zameraný viac-menej na teoretickú časť policajnej korupcie, ktorá je rozpracovaná mnohými svetovými autormi. V závere by som chcel poukázať aj na určitú praktickú časť policajnej korupcie, ktorú by som zvýraznil v číslach. V roku 2007 bol odborom inšpekčnej služby vydaných 16 uznesení o vznesení obvinenia v korupčných prípadoch podľa § 206 Trestného poriadku. Z toho bolo:

⁶ HERZOGOVÁ, Z. Policajná korupcia – porušenie etického kódexu, *Bezpečnostní teorie a praxe*, 2/2002.

- 12 trestných činov prijímania úplatku podľa § 329 Trestného zákona,
- 1 trestný čin podplácania podľa § 332 Trestného zákona,
- 2 trestné činy podplácania podľa § 333 Trestného zákona,
- 1 trestný čin nepriamej korupcie podľa § 336 Trestného zákona.

Literatúra

Etický kódex policajta, The Police Chief, Jun 1990.

ECOGOVÁ, Z. Policajná korupcia – porušenie etického kódexu, In *Bezpečnostní teorie a praxe*, 2/2002.

INTERPOL Globálne štandardy potláčania korupcie v Policajnom zbore. AG-2001-RAP-14

KOVAŘIK, Z. *Problémy vztahu policistů ke službě*, Praha : Police History, 2003.

SABOPÁL, E. O niektorých problémoch policajnej subkultúry v súvislosti s korupciou, In *Policajná teória a prax*, 2/99, s. 5 – 22.

SHERMAN, L.W. Introduction Toward a Sociological Theory of Police Corruption. In *Police Corruption A Sociological Perspective Anchor Press Doubleday Garden City, New York*, 1974.

SOURYAL, S. *Etiology of Police corruption an inside view*, Police Chief, 1979.

Key words: police corruption, definition of police corruption, to ask or to accept money.

Summary

The author of the article deals with police corruption from theoretical point of view. He points out history of police corruption, its definition and different theories dealing with corruption. Similarly he elaborates different definitions of corruption with which many outstanding authors occupied themselves. He remarks that fundamental principle of democratic and legally consistent state is equality of citizens before the law. Ethical codex of police is arisen from this principle, which as a very first claim declares obligation of policemen to deal with all the citizens impartially without favouring and influencing, hostility and without taking into account position, sex, race and religion, politics or opinion. The author emphasis, that corruption of policemen ruins fundamental principles of legally consistent state. In conclusion there are statistical data on activities of Bureau of Inspection Service of the Police Force of the Slovak Republic referring to corruption acts in the Police Force.

plk. JUDr. Štefan Kočan

Generálny riaditeľ

Sekcie kontroly a inšpekčnej služby MV SR

e-mail: kocans@minv.sk

Recenzent: pplk. JUDr. Zoltán Perhács, PhD.